نگاه

چرا «بسته اقتصادی» کامل نیست؟

حسین حقگو

● «میلتون فریدمن» در مقاله‌ای پیرامون نسبت اقتصاد و سیاست می‌نویسد: «بسیاری معتقدند که سیاست و اقتصاد دو مقولـه جدا و بی‌ارتباط با یکدیگرند؛ آزادی فردی مربوط به سیاست و رفاه مادی مساله اقتصادی است و هرگونه ترتیبات سیاسی را می‌توان با ترتیبات اقتصـادی در هم آمیخت.» وی ایـن دیدگاه را موهوم می‌داند و سیاست و اقتصاد را دارای ارتباطی تنگاتنگ با یکدیگر ذکر می‌کند و معتقد است «آمیزش تفکرات سیاسی و اقتصادی فقط در مواردی مشخص امکان‌پذیر است.» «بسته اقتصادی» دولت برای خروج غیرتورمی از رکود که هفته گذشته ارایه شد، سعی دارد تا ضمن بازخوانی تحولات اقتصادی سـال‌های ۸۵ به بعد و در چارچوب نظریه‌ای اقتصـادی، راهکارهایی برای حل بحران رکود عمیق و تورم بالا که بنابر گزارش ارایه‌شده «از زمان انتشار آمارهای حساب‌های ملی بانک مرکزی در سـال ۱۳۸۸ تاکنون (به غیر از سـال‌های ۱۳۶۰-۱۳۵۷) سابقه نداشته است» عرضه کند. در این مسیر به اقداماتی که سبب ساز چنین وضعیت وخیمی شده است اشاره می‌شـود. مواردی همچون: تثبیت قیمت ارز در شرایط تورمی، تثبیت قیمت انرژی و وابستگی بنگاه‌های اقتصادی به تولید انرژی‌بر، کاهش نرخ سود عقود مشارکتی، انحلال سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و اجرای طرح بنگاه‌های زودبازده مسکن مهر، پرداخت یارانـه گسترده به مردم و... . آنچه اما در این میان جای خالی آن به‌شدت احساس می‌شود «فاعل» و «سازوکار نظام تصمیم‌سـازی و تصمیم‌گیری» مسـبب چنین وضعیت و چنین بحران بی‌نظیر اقتصادی- اجتماعی اسـت. چنانکه فقط در همان پاراگـراف اول گزارش دولت به چنین جملات مجهولی برمی‌خوریم:

- طـی این دوره، تحولات اقتصادی مهمی در کشـور رخ داد.

- از طرفی ساختار نهادهای تاثیرگذار اقتصادی کشور از جمله سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی به گونه‌ای تغییر یافت.

- سیاستگذاری درخصوص سه تغییر کلیدی نرخ سود بانکـی، ارز و قیمت حامل‌های انرژی به گونه‌ای انجام گرفت...

«رخ داد»، «تغییر یافت»، «انجام گرفت» و... چگونه؟ چرا؟ توسط چه کسانی؟

عجم‌اوغلو و راینسون در کتاب «چرا کشورها شکست می‌خورند» ضمن معنی «سیاست» به‌عنوان فرآیندی که «از طریق آن، جامعه قوانینی را برای اداره خـود انتخاب می‌کند و نهادهای سیاسـی معلـوم می‌کنند که چه کسـی در جامعه قدرت را به دسـت می‌گیرد و با چه اهدافی این قدرت مورد استفاده قرار می‌گیرد» نهادهای فراگیر سیاسی را مانع بسیاری از انحرافات در نهادهای فراگیر اقتصادی معرفی می‌کنند که مانع از آن می‌شوند تا نهادهای اقتصادی بهره‌کش سـبب «ثروتمندشدن تعدادی به هزینه زیان بسیاری دیگر شوند.»

بسته سیاستی اقتصادی برای خروج غیرتورمی از رکود نیازمند «بسته سیاسی» برای خروج مسالمت‌آمیز از تصلب سیاسی و بازشدن فضای جامعه جهت فعالیت و حضور احزاب، سازمان‌ها و جمعیت‌ها و البته رسانه‌ها در عرصه تصمیم‌سـازی و تصمیم‌گیری اسـت. مدل حاکمیت خوب با مولفه‌های حاکمیت قانون، شفافیت، پاسخگویی، شکل‌گیری وفاق عمومـی، حقـوق مساوی (عدالـت)، اثـربخشی، کارآیی، مسوولیت‌پذیری و نیز تقسیم وظایف بین سـه نهاد دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی می‌تواند این نیاز را پاسـخ دهد و مانع از تکـرار بی‌سـابقه‌ترین رکود -تورمـی تاریخ معاصر کشـورمان شود. لایحه «حقوق شهروندی»، در صورت لحاظ‌کردن نقدها و نظرها می‌تواند بخشی از این بسته سیاسـی باشد که تحقق اهداف «بسـته اقتصادی» را ممکن می‌سازد.

گذر

اجاره‌نشینی بیشتر از خریدوفروش

● **ایسـنا:** در حال حاضر قیمت‌هـا از قدرت خرید مردم تا حدودی بالاتر اسـت بنابراین و وجود اینکه تابستان، فصل جابجایی است شاهد کاهش معاملات هسـتیم و تقاضای اجاره‌نشـینی بیشـتر شده که قیمت‌های این بخـش را نیز با افزایش مواجه کرده است. احمدرضا سرحدی، کارشناس اقتصاد مسکن درباره وضعیت فعلی بازار مسکن گفت: افزایش میزان خریدوفروش در بازار مسکن با آمدن تابستان طبیعی است که طبق روال روند افزایشی داشته باشد چون فصل تابسـتان فصل جابه‌جایی اسـت و بیشترین حجم معاملات در این فصل به دلیل تعطیلی مدارس وجود دارد. او با بیان اینکه بررسی‌های آماری حاکی از این اسـت که میزان معاملات با شـروع تابستان کاهش داشته اسـت، گفت: عواملی از جمله تورم و قیمت‌های بـالا از دلایل کاهش میزان معاملات در بازار هسـتند و با توجه به میـزان قیمت‌ها در بازار می‌توان گفت که قیمت‌ها صوری نیسـت و واقعیت امر این اسـت که در سال‌های اخیر گران شدن مزد کارگران، قیمت مصالح و زمین باعث شـده قیمت تمام‌شده ساختمان‌ها افزایش داشته باشد. سرحدی با بیان اینکه با این روند، مساله سود و منفعت‌طلبی سازندگان پیش می‌آید، گفت: میزان قیمت‌ها آنقدر نیست که بتوان آن را حباب تصور کرد یا توقع کاهش چشمگیر قیمت را داشت.

عکس: Gettyimages

آمریکا به خودکفایی می‌اندیشد

جهان در انتظار تکانه نفتی

محمدامین محمدی

ایـالات متحـده آمریکا بـا ۱۸میلیون‌بشـکه در روز بزرگ‌ترین مصرف‌کننده نفت‌خام در جهان به شمار می‌رود امـروزه امنیت در حـوزه انرژی چـه در زمان حال و چـه زمان آینده یکی از دغدغه‌های اساسـی و مهم برای کشـورهای فعـال و صاحبنام در این حـوزه چه در مقام تولیدکننده یا مصرف‌کننده یا صاحب فناوری‌های فرآوری است. شاید بیش از هر زمانی در این روزها علاقه‌مندان به رویدادهای صنعت نفت در میان اخبار به بحث خودکفایی ایالات‌متحده آمریکا در زمینـه تولید نفت برخورد کرده باشند. در حال حاضر طبق آمارهای رسمی اداره آمار انرژی ایالات متحده آمریکا، این کشور بزرگ‌ترین مصرف‌کننده نفت خام به میزان حدود ۱۸میلیون‌بشـکه در روز است و با فاصله قابل توجهی از آن کشـور چین با مصرف حدود ۱۰میلیون‌بشکه در روز قرار دارد. از میزان ۱۸میلیون‌بشکه نفت مصرفی آمریکا در روز، ۱۲/۳میلیون‌بشکه آن تولید خود آن کشـور بوده و حدود شش‌میلیون‌بشـکه روزانه واردات دارد کـه تقریبـا ۳۰درصـد کل نفت مصرفی آن کشـور را شـامل می‌شـود. اما منشـأ بحث خودکفایی ایالات متحده آمریکا کجاسـت؟ در پاسـخ به این سوال باید گفت به لحاظ فنی ذخایر نفتی به دودسـته متعارف Conventional و غیرمتعارف Non-conventional تقسیم می‌شوند. طبق آمار این سازمان، کل ذخایر متعارف نفتی جهان ۱/۶هزارمیلیاردبشـکه نفت برجاسـت که از این مقدار ۸۰۲میلیاردبشـکه آن در خاورمیانه قرار دارد و سهم ایالات متحده آمریکا حدود ۳۰میلیاردبشکه است. شناخته‌شده‌ترین ذخایر غیرمتعارف نفتی، شیل‌های نفتی Oil shale هسـتند که به‌لحاظ تعریف فنی سنگ‌های حاوی مواد اولیه تولیدکننده نفت در حوضه‌های رسـوبی محسوب می‌شوند و با تکنیک‌های خاص- که عموما شامل حرارت‌دهی است- می‌توان از آنها نفت تولید کرد.

مسـلم است که کشـور آمریکا با ذخایر متعارف خود توانایـی خودکفایـی در زمینه تولید نفـت را ندارد. طبق آمارهای منتشرشده، این کشور به میزان ۲۲۳میلیاردبشکه نفـت برجا در ذخایر غیرمتعارف خـود دارد و بزرگ‌ترین دارنده این ذخایر در سـطح جهان است و با واردشدن این ذخایر به محاسبات همه‌چیز تحت تاثیر قرار می‌گیرد. در مقام مقایسه می‌توان به این موضوع اشاره کرد که بر اساس آخرین آمار کل ذخایر نفتی ایران ۱۵۷میلیاردبشکه و کل ذخایر نفتی کشور عربستان سـعودی ۲۶۸میلیاردبشکه اسـت که البته با توجه به ملاحظات فنی تمامی آن قابل تولید و بازیافت نیست. در بحران نفتی ایجادشده در دهه ۷۰ میلادی میزان تولیدات از شـیل‌های نفتی به مقدار قابل توجهـی افزایش یافت و توانایی ایفای نقش این ذخایر در حوزه انرژی نمایان شد. نمودار به‌خوبی بیانگر نوسانات تولید از این ذخایر است به نحوی که مشاهده می‌شود در فاصله سال‌های ۱۹۹۰ تا حوالی ۲۰۰۶میلادی تولید از این ذخایر کاهش یافت و پس از آن روندی صعودی گرفت.

روند تولید از ذخایر شیل‌های نفتی

طبق آنچه که تاکنون بیان شـده است، آمریکا قصد دارد با واردکردن ذخایر غیرمتعارف خود به چرخه تولید و مصرف نفت در بازار جهانی، از واردات نفت و هزینه سنگین آن و وابسـتگی‌های مربوطه خلاص شود. این مطلب اما برای صاحبان ذخایر نفتی در سایر نقاط جهان که فروشنده نفت هستند، خوشحال‌کننده نیست زیرا حذف آمریکا از خیل مشتریان نفتی و به عنوان بزرگ‌ترین مصرف‌کننده نفت در جهان و با توجه به عملکرد مکانیسم عرضه-تقاضا در بـازار نفت منجر به کاهش قیمت جهانی نفت خواهد شد و برای کشـورهای مصرف‌کننده دیگری مانند چین مدت‌زمـان قابل‌توجهی طول خواهد کشـید تا این خلأ بزرگ تقاضا را پر کنند. اگر بخواهیم به شکل آماری بررسی کنیم، در حال حاضـر کل مصرف انرژی در جهان حدود ۸۹میلیون‌بشکه در روز است که میزان شش‌میلیون‌بشکه نفت وارداتی آمریکا در روز معادل هفت‌درصد کل مصرف روزانه است. این موضوع- یعنی خودکفایی آمریکا در امر تامین نفت مصرفی- البته مزیت استراتژیک و منحصر به فرد کشورهای صاحب ذخایر نفتی را هم به خطر خواهد انداخت.

اما توسعه ذخایر غیرمتعارف محدودیت‌هایی هم دارد. از آنجا که تولید از ذخایر غیرمتعارف عموما نیازمند صرف انرژی برای حرارت‌دهی است تا قبل از اینکه قیمت نفت به میزان قابل قبولی برسـد، تولیـد از این ذخایر توجیه اقتصادی ندارد و کارشناسـان در حال حاضر کف قیمت ۵۰دلار به‌ازای هر بشکه نفت را برای آنکه پیش‌شرط لازم فراهم شود، مناسب می‌دانند که با توجه به شرایط روز این شرط فعلا محقق شده است. اصطلاحا سرمایه‌گذاری برای توسعه ذخایر غیرمتعارف نفتی را «سرمایه‌گذاری انرژی بر انرژی» می‌نامند. عامل محدودساز دیگر عدم توسعه‌یافتگی کامل فناوری‌های لازم برای توسعه این ذخایر در مقایسه با فناوری‌های کاملا پویای مورد استفاده در برداشت از ذخایر متعارف است.

به هررو آنچه که جهت‌گیری‌های کلان به ما نشـان می‌دهد، رفتن بزرگ‌ترین مصرف‌کننده نفت جهان یعنی ایالات متحده آمریکا به سوی خودکفایی از واردات است. کشور ما به عنوان یکی از بزرگ‌ترین دارندگان منابع نفتی می‌تواند با هوشمندی باعث جلوگیری از عدم‌النفع حاصل از کاهش قیمت نفت طبق فرآیند فوق شـود. مهم‌ترین قـدم در حال حاضر صیانت از مخازنی اسـت که در حال تولید هستند. متاسفانه به دلیل کمبودهای فنی و مالی در حـال حاضر برخی از مخازن ما با حداقل راندمان در حال تولید هسـتند و به لحاظ فنی اگر چاره‌ای نشود، امکان از دست‌رفتن آنها وجود دارد. نرخ بازیافت میانگین کنونی از مخـازن ما چیزی حدود ۲۵ تـا ۳۰درصد از ذخیره اولیه اسـت که این مقدار با مقدار نـرخ بازیافت جهانی چیزی حدود ۲۵تا ۳۰درصد اختلاف دارد و به معنی از دست‌رفتن امکان تولید و استفاده بهینه از مخازن نفتی است. موضوع بعدی که باید در نظر مسوولان قرار گیرد - که خوشبختانه به نظر می‌رسـد به همین ترتیب اسـت- توسعه هر چه بیشتر و سریع‌تر میدان‌های مشترک با کشورهای همسایه به‌خصوص میادین پارس‌جنوبی و آزادگان است تا بتوان به این طریق منافع ملی را تامین کرد. اما مطلب مهم دیگری که بتوان به آن اشاره کرد – غیر از مباحث مربوط به تولید که اشـاره شد - بحث نحوه فروش نفت است. کشور ما به لحاظ فنی کاملا این توانایی را دارد که از خام‌فروشی نفت پرهیز کرده و با ایجاد واحدهای پالایشگاهی و پتروشیمی پس از تولید ارزش افـزوده، محصولات را صادر کند. این موضوع باعث خواهد شـد تا در آینـده بلند و میان‌مدت نه‌تنها نگرانی از نوسانات قیمت جهانی نفت نداشته باشیم، بلکه به پشتوانه یک صنعت پویا و رو به رشد فرآوری نفت، درآمدها و عواید ناشی از صادرات را از گزند این نوسانات تا حد ممکن حفظ کنیم.

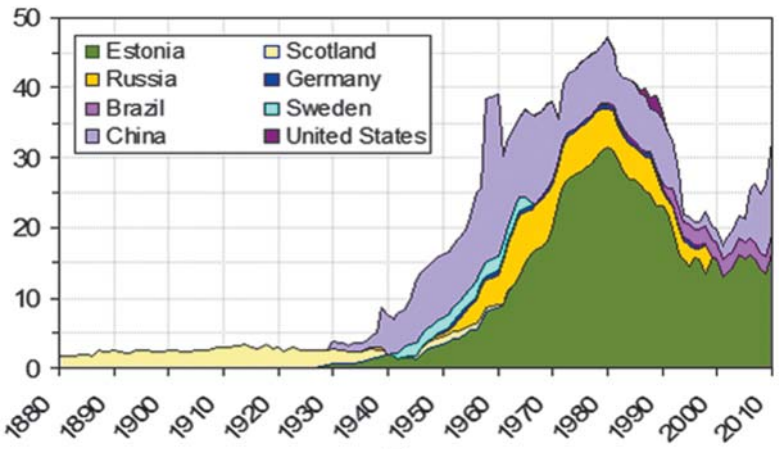

روند تولید از ذخایر شیل‌های نفتی

خبر

صندوق پس‌انداز خرید مسکن راه‌اندازی می‌شود

● **فارس:** مشـاور وزیر راه و شهرسـازی در رابطه با زمـان راه‌اندازی صندوق پس‌انداز خرید مسـکن به عنـوان جایگزین اوراق تسـهیلات فرابورس، گفت: این صندوق با هدف پرداخت ۶۰تا۸۰میلیون‌تومان وام در مراحـل نهایـی راه‌اندازی قرار دارد. حسـین عبده‌تبریزی، در پاسخ به این سوال که صندوق‌های زمیـن و سـاختمان چه زمانی رسـما آغـاز به کار خواهند کرد، اظهار کرد: تاکنون چند صندوق زمین و سـاختمان مجوز گرفته و با توجه به طی مراحل اجرایی، هرچه زودتر راه‌اندازی خواهد شد. وی درباره صندوق پس‌انداز خرید مسـکن، افزود: این صندوق طی هشت‌ماه جلسه با بانک مرکزی در مرحله نهایی راه‌اندازی قرار دارد.

عضو شـورایعالی بـورس درباره جزییـات این صندوق تصریح کرد: این صندوق پس اندازهای مردم را جمـع‌آوری و پس از طی دوره ماهانه تسـهیلات پرداخت خواهد کرد. وی در پاسـخ به این سوال که آیا این وام می‌تواند جایگزین اوراق تسهیلات خرید مسـکن در فرابورس شـود، گفت: پیش‌بینی‌شده ۶۰تا۸۰میلیون‌تومان وام توسـط ایـن صندوق به متقاضیان پرداخت شود.

اعتبار کارت بازرگانی ۵ساله شد

● **ایسـنا:** از این پـس تولیدکننـدگان می‌توانند کارت‌های بازرگانی خود را هر پنج سال یک‌بار تمدید کنند. براساس موافقت دولت و وزارت صنعت، معدن و تجارت تمدید کارت‌های بازرگانی تولیدکنندگان از یک‌سال به پنج سال افزایش یافته است.

دلایل حذف برخی موسسات از سایت بانک‌مرکزی

● **مهر:** رییـس کل بانک‌مرکزی با بیان اینکه همه اجزای بسته خروج از رکود نیاز به لایحه ندارد، گفت: بخشی از اجزای این بسـته در شورای پول و اعتبار تصمیم‌گیـری و در نامه‌ای به مدیران عامل بانک‌ها ابلاغ شـده اسـت. ولی‌الله سـیف افزود: در آخرین جلسه شورای پول و اعتبار که ۲۴خرداد برگزار شد، در گزارشی آخرین اقدامات صورت‌گرفته در راستای انتظام‌بخشی به بازار غیرمتشکل پولی مطرح شد و اخیرا اقداماتی را که از دی‌ماه گذشته شروع کردیم، به‌طور جدی پیگیر آن هستیم.

گزارش

نیمی از زنان جوان در مناطق شهری بیکارند

نرخ بیکاری زنان ۲۰ تا ۲۴ سال ۵۴ درصد

ایرنا: در حالی که نرخ بیکاری زنان ۲۰ تا ۲۴ساله در مناطق شهری کشور ۵۴/۱ درصد است، این میزان برای مردان در همین گروه سنی ۲۳/۸درصد است. بر اسـاس گزارش مرکز آمار ایران درخصوص نتایج آمارگیری زمستان سـال ۹۲، نرخ بیکاری مردان و زنـان جوان در مناطق روسـتایی به ترتیب ۱۸/۴ و ۲۸درصد است.

پایین‌تربودن نرخ بیکاری زنان جوان در مناطق روستایی کشور نه به‌دلیل افزایش فرصت‌های شغلی در این مناطق، بلکه به‌خاطر مشارکت زنان روستایی در کارهـای زراعـی، دامداری، مرغـداری و صنایع دستی است؛ از آنجا که نتایج کار آنها منجر به افزایش درآمد خانوار خواهد شـد، آنها در زمان سرشماری، خود را شاغل اعلام می‌کنند.

زنان فروشنده محصولات کشاورزی در شهرهای شـمالی ایران، گویای اشتغال بخش وسیعی از زنان مناطق روسـتایی اسـت. زنان روستایی در مناطق یادشـده نه‌تنهـا در امور کشـاورزی فعالند بلکه با محصولات بسـیار اندکی که از بـاغ یا باغچه خود به‌دسـت می‌آورند، ماحصل تلاش خود را به شهرها برای فروش می‌آورند.

نـرخ بیـکاری زنان جـوان در مناطق شـهری اسـتان‌های لرسـتان، کرمانشـاه و زنجان بیش از ۸۰درصد اسـت که این نرخ گویای شـرایط بسیار نامناسب این استان‌ها برای اشتغال زنان دارد.

نـرخ بیکاری مـردان جوان در مناطق شـهری استان‌های کرمانشاه و گیلان بیش از ۵۰درصد است.

یکی از ویژگی‌های بازار کار ایران عدم تعادل آن است که این عدم تعادل به‌لحاظ نرخ بیکاری متفاوت در استان‌های مختلف کشور، در میان گروه‌های سنی مختلف و به‌لحاظ جنسیتی بسیار مشهود است به طوری که در استانی نظیر یزد نرخ بیکاری جمعیت ۱۵سال به بالا در زمستان ۹۲ معادل ۲/۵ درصد بوده که به تفکیک دو گروه سـنی ۱۵ تا ۲۴ و ۱۵ تا ۲۹ سال به ترتیب ۳/۱ و ۶/۳ درصد گزارش شده است.

عدم تقارن جنسـیتی بازار کار در حالی اسـت که بازار کار نیز برای دانش‌آموختگان هم دشـوارتر از افراد کم‌سواد است و نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشـگاهی چندین برابر افـراد کم‌سـواد و دارای تحصیلات متوسط است.

تردیدی نیسـت که یکی از راه‌های مهم توسعه، بخش صنعت است که می‌تواند اشتغال بالایی را در کشور ایجاد کند و صنایع خودروسازی یا صنایع نفت و گاز و پتروشـیمی که اشـتغال بالایی را در کشور ایجاد کرده‌اند، گویای این واقعیت است.

اقتصاد ایران هم‌اکنون در شـرایط رکود تورمی است و تردیدی نیست با اینکه نرخ تورم در چندماه فعالیت دولت تدبیر و امید به نحو شایسته‌ای تقلیل یافته اما هنوز اقتصاد ایران در شـرایط رکود به سر می‌برد. نبود سرمایه‌گذاری، کمبود درآمدهای ارزی، مشـکلات بانک‌های کشـور به‌دلیل برداشت‌های بی‌حسـاب هشت سـال گذشـته، نبود مواد اولیه، رقابت‌ناپذیـری اقتصادی، بیکاری بالا و مشـکلاتی ازاین‌دست مهم‌ترین موانع اشتغال در کشور هستند و شکی نیسـت در چنین شرایطی، زنان نخستین قربانیان شرایط نامطلوب اقتصادی هستند.

بی‌تردید، برنامه‌های توسعه در گرو حضور موثر زنان در جامعه است.

حضـور زنـان در جامعـه به‌لحـاظ اقتصادی و اجتماعی می‌تواند محیط‌های اجتماعی اعم از اداری یا بنگاه‌های اقتصادی تولیدی را به سوی تعادل ببرد و حتـی در صورتی که درصدد باشـیم برنامه‌های افزایش جمعیت را در کشـور محقق کنیم باید این مهـم را با قانع‌کردن جوانان (به‌لحاظ دسـتیابی به شغل، مسکن و درآمد مکفی) به‌ویژه زنان جوان در جامعه به پیش ببریم.

حفظ محیط‌زیسـت، آموزش، اشتغال و ارتقای تولید کالا و خدمات همگی وابسـته به حضور موثر زنان در جامعه است.

در صورتی که نسـخه‌های یک‌سـویه از سـوی برنامه‌ریزان اجتماعی برای زنان تنظیم و نقش زنان در مسوولیت‌های اقتصادی و اجتماعی نادیده گرفته شود، این نسخه‌ها معنایی ندارند و نه‌تنها مشکلی را حل نکرده‌ایم بلکه بار این مشـکلات را افزایش هم داده‌ایم.

زنان تحصیلکرده که نیاز به درآمد مستقل دارند را نمی‌توان به ماندن در خانه تشویق کرد. هم‌اکنون شرایط اقتصادی جامعه به گونه‌ای است که مردان و زنان باید برای کسب درآمد مشارکت داشته باشند.

افزایـش تحصیلات در میان زنـان که طی این سال‌ها کسـب کرده‌اند، باید جایی نمود یابد و این نمود نمی‌توانـد محصور در دیوارهای خانه باشـد. چرخ‌های اقتصـادی و تصمیم‌گیری نیاز به حضور توانمند زنان دارد زیرا توسعه امری همه‌جانبه است که نیاز به حضور همه آحاد جامعه دارد.

نـرخ بیکاری ۸۰درصد زنان جـوان در برخی از استان‌های کشور با گذشت بیش از سه دهه از انقلاب اسلامی جای بسـی درنگ و بازبینی سیاست‌های گذشته دارد زیرا این نرخ بیکاری سزاوار جامعه‌ای که می‌خواهد مسیر توسعه را بپیماید، نیست.